

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 2

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 598 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 29-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Ilm-fanga baxshida umr Baxtiyor Islamov	8
Kichik biznesni rivojlantirishda “yashil” iqtisodiyotni keng tatbiq qilishning ahamiyati Gulnora Abdurahmonova Kalandarovna, Sanjar Baxodirovich G’oipnazarov	10
Brand Capital as a Determinant of Institutional Prestige and Student Choice in the Higher Education System ... Zufarova Nozima Gulamiddinovna	16
Inson va atrof-muhit dialektikasi: nomutanosiblik ko’rsatkichlari va ekologik muammolar Butaboyev Maxammadjon Tuychiyevich, Maxmudov Nosir Maxmudovich	24
Yashil budjetlashtirish va uni O’zbekistonda joriy etish istiqbollari Meyliev Obid Raxmatullayevich, Gofurova Kamola Xayrulla qizi	30
Iqtisodiyotda ta’lim va fan integratsiyasining asosiy yo’nalishlari Yormatov Ilmidin Toshmatovich	35
Transport vositalari va yo’llar turizm transport infratuzilmasini rivojlantirishning muhim omilidir Agzamov Shaxboz Akmalovich	39
Bank xizmatlarini raqamlashtirish orqali samaradorligini oshirish A. X. Salamov	44
Biznes-reja baliqchilik xo’jaligi rivojlanishi uchun asos sifatida Dosmurotova Shaxista Kengashovna	48
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog’liqligi Axmediyeva Aliya Toxtarovna	55
Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich	63
Tijorat banklari depozit operatsiyalari samaradorligini oshirish muammolari va ularni bartaraf etish yo’llari Shamsiyev Nodir Muratovich	67
Hududlarni rivojlantirishda xorijiy investitsiyalarning samaradorligini oshirish masalalari Shagazatov Oybek bahodirovich	72
Hududlar biznes muhitini rivojlantirish va samarali boshqarish yo’nalishlari Davlatov Sanjar Abdimannonovich	76
Ijtimoiy rivojlanish xulq-atvor paradigmasida yoshlarning tadbirkorlik faoliyatini tartibga solishning nazariy asoslari Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	80
Korxonalar innovatsion faoliyatida raqamli transformsiyaning muhim yo’nalishlari Yuldasheva Kamola Miraliyevna	84
O’zbekistonda agroturizmni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish (Buxoro viloyati misolida) Yoriyeva Farangiz Murodillayevna	89
Innovatsion tadbirkorlik muhitini kompleks baholashda xalqaro tashkilotlar tajribasi Nazarova Umida Avazovna	94
Turizm faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish samaradorligini oshirishning ayrim usullari Mirzaxodjayev Alisher Botirovich	98
Globalashuv sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqirish Mirzayev Musurmon Umidullayevich	103
Surxondaro viloyati iqtisodiyotida kichik biznes va tadbirkorlikning o’rni va ahamiyati Fayziyeva Aziza Azamat qizi	108
Ta’lim muassasalarida xarajatlarni moliyaviy nazorat etishning samaradorligi tahlili Eshonqulov Davlatjon Rajabboyevich	113
Ta’minot zanjirini boshqarishda transport logistikasi usullarini takomillashtirish Zoxidova Nazokat Berdimurot qizi	119
Blokcheyn texnologiyasida xavfsizlik masalalari Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	123
Развитие цифровой трансформации банковского сектора Республики Узбекистан Абдурахманова Матлуба Махамадаминовна	129

Asosiy fondlarni hisoblash va baholash usullarini takomillashtirish istiqbollari.....	135
Rixsimbayev Odiljon Qobiljonovich	
Marketingda tovar harakati tizimini optimallashtirish va modellashtirish	141
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Kamola Abdujabborovna Pardayeva	
Iqtisodiy rivojlanish uchun strategik taqsimlash strategiyalari:	
Investitsion Fond Portfellarning qiyosiy tahlili.....	148
Sultonboeva Munira bahodirovna	
Soliq munosabatlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati: ilmiy-nazariy qarashlar.....	154
Axrorov Zarif Oripovich, Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li	
Взаимосвязь инвестиционной стратегии с оценкой эффективности инвестиционного проекта	159
С. С. Алиева, А. Назаров	
Erkin iqtisodiy zonalarining faoliyati va boshqaruv mexanizmini takomillashtirish.....	167
Sheraliyeva Saida Azatovna	
Xizmat safari xarajatlari hisobining huquqiy asoslari	170
Ergashev Sarvar Xudoynazarovich	
Инклюзивное образование и его особенности.....	175
Зайнутдинова Умида Джалоловна	
Jismoniy shaxslarning mol-mulk va yer soliqlarini hisoblash va undirish samaradorligini oshirish yo'llari.....	179
Qurbonov Muxiddin Abdullayevich	
Mamlakatda soliq qarzdorligi vujudga kelishining asosiy sabablari va ularni qisqartirish yo'llari.....	184
Hakimov Ulug'bek Furqat o'g'li	
Mulk qiymatini baholash tushunchasi, baholash obyektlari, baholanadigan qiymat turlari.....	188
Izbosarov Boburjon Bahriddinovich, Yoqubboyev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta xizmatlarining zamonaviy transformatsiyasi.....	193
G. Adilova	
Biznes subyektlarida samaradorlik masalalarini o'yinlar nazariyasi usuli bilan baholash.....	197
Mardiyev Nurali	
Yengil sanoatda "lean production" konsepsiyasini tatbiq etishning amaliy jihatlar.....	203
Yaxyayeva Inobat Karimovna	
Soliq salohiyatini baholash usullari va ularning tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga ta'siri tahlili	207
Borotov Sharofiddin Jumaqul o'g'li	
Ko'chmas mulk bozorini baholashning institutsional asoslari	213
Ishonqulov Nizamjon Fayzullayevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida turizm xizmatlarini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari.....	221
Amriyeva Shaxzoda Shuxratovna	
O'zbekistonning bank-moliya tizimi hamda unda Islom moliyasi	
instrumentlarini jalb etishdagi joriy tendensiyalar	226
Eshimov Alisher Dasmurodovich	
Tashqi savdoda notarif usullarni qo'llashning iqtisodiy oqibatlarini aniqlash	
metodologiyasi (rivojlangan davlatlar tajribasi).....	234
Norqobilov Akobir Iso o'g'li	
Reklama xizmatlari va uning subyektlar samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari.....	240
Rabbimov Elbek Abdulloyevich	
Ijtimoiy siyosatni amalga oshirishda sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirish asoslari	245
Imonqulov Nuriddin Qo'shmon o'g'li	
Tijorat banklari biznes ekotizimini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	250
Shoymardonov Orziqul Jo'ra o'g'li	
Majburiy tibbiy sug'urtaning vujudga kelishi va o'ziga xos xususiyatlari.....	256
Kenjayev Soxib Sayfiyevich	
O'zbekiston Respublikasida zamonaviy soliq ma'murchiligini joriy etish orqali budjet-soliq siyosati	
samaradorligini yanada oshirish.....	260
Yuldasheva Shaxnoza Xojiakbar qizi	
Jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida derivativlar bozorining roli	266
Shokirov Mirkamol Mirolim o'g'li	
Boshqaruv hisobida mas'uliyat markazlarini tashkil etish masalalari.....	274
Sobirov Otabek Olimjonovich	

Davlat moliyasini boshqarishda moliyaviy nazorat usullaridan samarali foydalanish yo'llari	277
Kultayev Farxod Shavkatovich	
Tijorat banklari foydasi va rentabillik ko'rsatkichlariga ta'sir etuvchi omillar tahlilini takomillashtirish	281
Normo'minov Temurbek Sheraliyevich	
O'zbekiston Respublikasida tijorat banklari aktivlar sifatini oshirish yo'llari	284
To'ychiyev Otabek Shamshiyevich	
Venchur kapitalining mohiyati va O'zbekistonda venchur tizimini rivojlantirishning institutsional asoslari.....	288
Tadjibayeva Nigora Gulomjonovna	
Innovatsiyalar: zamonaviy iqtisodiyot uchun innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash zarurati.....	293
Malikova Dilrabo Muminovna, Tursunov Jahongir Ulug'bek o'g'li	
Budjet daromadlarining shakllanishida egri soliqlarning ta'sirini ko'p omilli ekonometrik modellashtrishda tahlil qilish.....	297
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsion jozibadorlikni oshirish yo'llari	302
Abdullayev Boburjon Akbaraliyevich	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	306
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Hisob siyosati va unda biologik aktivlar hisobini yoritib berish tartibini takomillashtirish	310
Mirzayeva Nargiza Batirovna	
Talabalarning oilali bo'lishiga ta'sir etuvchi omillarga iqtisodiy baholashda yangicha yondashuv.....	314
O. U. Shomurodov, A. A. Suyarov, Z. U. Uroqov, J. S. Urazov, A. T. Ablahatov	
Ways to Use the Experience of Foreign Countries in Creating a Beneficial Business Environment for Entrepreneurship And Improving Taxation	319
Mukhlisa Ikramova	
Aholi turmush darajasini oshirishda moliyaviy savodxonlikning o'rni va iqtisodiy rivojlanishga ta'siri	325
Yusupov Muhammadali Soxib o'g'li, J.D. Xojiyev	
Temir yo'l sanoat korxonalarida ijtimoiy-mehnat munosabatlarini boshqarish bo'yicha xorijiy tajriba.....	329
Kadirova Sharofat Amonovna	
Механизм внедрения аутсорсинговой деятельности в АО “Ўзтемирйўлийўловчи”	332
Н. Э. Кахарева	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish investitsiyalarni jalb qilishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	337
Sharipov Bobur Anvar o'g'li	
“STEKLOPLASTIK” MJCHning bozordagi strategik holatini tahlil qilish	342
Musyeva Shoira Azimovna	
Agrar sektorda ekologik toza mahsulotlarni ishlab chiqarishning nazariy masalalari	348
M. Sh. Nazarova, Z. S. Kazakova	
Methodological Foundations of Bank Lending and Classification of Factors Affecting the Features of Obtaining Loans.....	353
Raxmanova Laylo bahodirovna, A. Karimova	
Agrosanoat klasterlarda tovar-moddiy zaxiralar samaradorligini KPI orqali baholash uslubiyati.....	357
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich	
Faol tadbirkorlar faoliyatida kambag'al oilalarni iqtisodiy-ijtimoiy holatini yaxshilash imkoniyatlari.....	362
Salamov Ibrohim, Nazarova Maryam Sharifovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna, Jonibekov Faxriddin Beknazarovich, Kudratov Rizo Turdibayevich, Ulmasova Oygul Baxtiyorovna, Xamdanova Nasiba Ablakulovna, Xudayberdiyeva Ma'rifat Umarovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar strategiyasi tahlilining o'ziga xos xususiyatlari	369
Tursunova Shaxnoza Farxod qizi	
Процессы цифровизации АО “Hududgazta'minot”	373
Хусанов Кахрамон Нишонович	
O'zbekistonda aholi turmush darajasini oshirish yo'llari.....	378
Abdullayeva Madina Kamilovna, Eldorbekov G'ofurbek Iskandarbek o'g'li	
Aholi farovonligini oshirishda tadbirkorlik subyektlari uchun kredit tizimini takomillashtirish mexanizmi.....	381
Bobayev Isroiljon Abdinabiyeich	
Mamlakatga jalb qilingan xorijiy kapitalning tovarlar va xizmatlar importi salohiyatiga ta'sirini ekonometrik modellar bilan baholash.....	386
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li	

O'zbekistonda bank xizmatlari raqobatbardoshligini baholash mazmuni va o'ziga xos xususiyatlari.....	394
Sh. Madraimov	
Kapital bozorida sug'urta kompaniyalar institutsional investor sifatida	397
Xasanova Lola Mamasharifovna	
Yangi O'zbekiston strategiyasida institutsional islohotlarni yanada chuqurlashtirish va ko'p funksiyali raqamlashtirishning ilmiy asoslari	400
B. B. Berkinov	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirish mexanizmlari.....	409
G'afurov Umidjon Bahodir o'g'li	
Rivojlangan mamlakatlarda keksa fuqarolarning bandligini oshirish kam ta'minlangan aholi qatlamini qo'llab-quvvatlash usuli sifatida (Yaponiya tajribasi misolida).....	413
Karimov Bekzodjon Ilxomovich	
Tashqi savdoni oshirishda boj-tarif siyosatini takomillashtirish mexanizmlari	420
Pardayev Ilhomjon G'ulomjon o'g'li	
Финансы или корпоративные финансы	426
Уринов Бобур Насиллоевич	
In Ensuring Economic Development in the Country Green Economy and its Features	432
Akhunova Shakhistakhon Nomonjanovna, Abdusattorova Mokhirabonu Abdugoppor kizi	
Tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	437
Jo'rayev O'ktam Panji o'g'li	
Сокращение уровня бедности в Узбекистане.....	443
Амирджанова Ситора Суннат кизи	
Paxtachilik sohasida ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligini oshirishning innovatsion yechimlari va uning foydaga ta'sirini baholash	448
S. B. Inoyatov	
Tijorat banklarida muammoli kreditlar bilan ishlash amaliyotidagi muammolar va ularni barataraf etish yo'llari	453
Maxmudov Rahimjon Hamid o'g'li	
Mahalliy budjet daromadlarining nazariy va ilmiy asoslari	460
O'lokulova Feruza Mansurovna	
Kambag'allikni qisqartirish – aholi turmush farovonligini ta'minlashning muhim omili	463
Usmanov Baxodir Baxtiyorovich	
Raqamli marketingni rivojlantirish zaruriyati	469
Xalmuxamedova Zebaxon Babaxanovna	
Tijorat banklari o'rtasidagi raqobatni rivojlantirish orqali fond bozorida aksiyalar narxini barqarorligini ta'minlash istiqbollari	473
M. Yuldosheva	
Konchilik sanoati korxonalarida innovatsion faoliyatni rivojlantirish mexanizmlarining ilmiy-nazariy asoslari	480
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
O'zbekistonda banklar moliyaviy xizmatlari va ular sifatining amaldagi holati tahlili	487
Mirzayev Mirza Abdullayevich	
Oliy ta'lim muassasalarining iqtisodiy samaradorlikning raqobatbardoshligini institutsional tahlil qilish mexanizmi.....	492
Saydullayeva Saodat Abdumajidovna	
Integrasiya sharoitida to'qimachilik sanoatining rivojlanishi	499
Ziyayeva Muhtasar Mansurdjanovna	
Auditorlik tekshiruvini tashkil etish va o'tkazish jarayonlarini takomillashtirish	503
Karamatova Noiba Husnitdinovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning nazariy jihatlarini	510
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Экономическое сознание и экономическое мышление: теоретический анализ.....	517
Пардаев Мамаюнус Каршибаевич, Мухаммедов Мурод Мухаммедович	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklari tomonidan qurilish korxonalarini kreditlashni takomillashtirish yo'llari	522
Sultanov Baxram Begdullayevich	

Роль искусственного интеллекта в современных технологиях медиаобразования в высших учебных заведениях.....	526
Самигова Гуландом Абдужаббаровна	
Talabalarga moliyaviy yordam dasturlari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri	534
Mirzayeva Muhlisa Ubaydullo qizi	
Mintaqaviy investitsion jozibadorlik va investitsion siyosat: nazariy talqin	539
Muminov Akmal Tulkunovich	
Mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida oliy ta'lim tizimining ta'siri	543
Nasimov Adiz Azamat o'g'li, Baxtiyorova Jasmina Jasurovna, Axrorov Zarif Oripovich	
Respublikada fermer xo'jaliklarga xizmat ko'rsatishni rivojlantirish va agroxizmatlar bozorini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash imkoniyatlari	548
Shukurov Ilxom Safarboyevich	
Turli mamlakatlarda oliy ta'limni moliyalashtirish yo'llari	555
Umarova Moxigul Maxmayunus qizi	
Dehqonchilikni innovatsion asosda rivojlantirishning xorijiy tajribasi	560
Yuldashev G'iyos Turabekovich	
Tijorat bank xizmat turlarini islomiy bank xizmatlari orqali rivojlantirish istiqbollari	564
Bayjanova Gozsal Sarsengaliyevna	
Qishloq xo'jaligi mahsulotini baholash va hisobga olishning uslubiy jihatlarini takomillashtirish	570
Boltayev Abror Sayitmuradovich	
Секреты интересного урока в начальной школе	577
Гараева Олеся Владимировна	
Iqtisodiyotni barqaror rivojlanishda yashil iqtisodiyotning o'rni	580
Ibragimova Gulchehra Toxirovna	
Mahsulot va xizmatlarni raqamli transformatsiyasini amalga oshirish algoritmi	584
Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, Bobojonov Azizjon Babaxanovich, Abdurakhmonov Abdumalik Abdurashidovich	
O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi mamlakatda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish vositasi sifatida	591
Nabiyev Feruz Nurmurodovich	

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TIJORAT BANKLARI ORQALI JINOIY YO'L BILAN OLINGAN DAROMADLARNI LEGALLASHTIRISH MEXANIZMLARI

G'afurov Umidjon Bahodir o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi
Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamentining
Toshkent viloyati, Nurafshon shahar bo'limi inspektori

Annotatsiya: Maqolada O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirish yo'llarini takomillashtirish yoritilgan. Tijorat banklarida komplayens-nazorat tizimini takomillashtirish bo'yicha ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot davomida bank tizimi orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirish va uning iqtisodiy xavfsizlikka ta'siriga oid turli uslub va sxemalar o'rganildi.

Kalit so'zlar: tijorat bank, jinoiy yo'l, legallashtirish, jinoiy sxemalar, pul mablag'larini yuvish, moliyaviy operatsiyalar, integratsiya, taqsimlash, bo'linish, qimmatli qog'ozlar.

Abstract: The article discusses the improvement of methods of legalizing proceeds from crime in commercial banks of the Republic of Uzbekistan. A scientific proposal and practical recommendations have been developed to improve the compliance control system in commercial banks. The study examined various methods and schemes related to the laundering of proceeds from crime through the banking system and its impact on economic security.

Key words: commercial banking, criminal trail, money laundering, criminal schemes, money laundering, financial transactions, integration, distribution, division, securities.

Аннотация: В статье рассматривается совершенствование способов легализации доходов, полученных преступным путем, в коммерческих банках Республики Узбекистан. Разработаны научное предложение и практические рекомендации по совершенствованию системы комплаенс-контроля в коммерческих банках. В ходе исследования были изучены различные методы и схемы, связанные с легализацией доходов, полученных преступным путем, через банковскую систему и ее влияние на экономическую безопасность.

Ключевые слова: коммерческий банкинг, уголовный след, отмывание денег, преступные схемы, отмывание денег, финансовые операции, интеграция, распределение, разделение, ценные бумаги.

KIRISH

Iqtisodiyotning rivojlanishi, davlat ravnaqi, qonun ustuvorligi, fuqarolar turmushining farovonligi, tijorat banklarining rivojlanishi davlat strategiyasining muhim kaliti hisoblanadi. Sodda qilib aytganda, davlatning har bir fuqarosi o'zini ishonchli his etishi, yurtdoshlar va ona vatanga sadoqatli bo'lishi, bu yo'lda qat'iy intizomga so'zsiz rioya qilishi adolat mezonlarining qay darajada ustuvorligiga bog'liqdir.

So'nggi paytlarda respublikamizda "komplayens nazorat" tizimini shakllantirishga e'tibor kuchaymoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 27-maydagi "O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5729- son farmoniga muvofiq, korrupsiyaga qarshi kurashish Davlat dasturi" qabul qilingan bo'lib, mazkur Dasturning 21-bandida Ustav jamg'armasida davlat ulushi bo'lgan tashkilotlarda korrupsiyaga qarshi kurashish choralarini kuchaytirish, jumladan:

- korrupsiyaga qarshi kurashish "komplayens nazorat" (compliance control) tizimini joriy etish va uning samaradorligini monitoring qilish;
- korrupsiyaga qarshi kurashish tegishli korrupsion standarti (ISO 37001)ga muvofiq sertifikatlashtirish tartibini o'rnatish vazifalari belgilangan.

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 2-martdagi "Monopoliyaga qarshi komplayens tizimini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 114-sonli qaroriga muvofiq, monopoliyaga qarshi komplayens tizimi:

- 2021-yil 1-yanvardan tajriba (sinov) tariqasida davlat boshqaruvi organlari, mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlarida hamda tasdiqlangan ro'yxatga kiritilgan davlat ishtirokidagi korxonalarda;
- 2022-yil 1-yanvardan tabiiy monopoliya subyektlari, tovar yoki moliya bozorida ustun mavqega ega bo'lgan xo'jalik yurituvchi subyektlar, shuningdek, oxirgi uch-yilda tovar sotishdan olingan jami tushumining o'rtacha yillik miqdori 30 milliard so'mdan oshadigan korporativ buyurtmachilarda joriy etilishi ko'zda tutilgan.

Shunga qaramay, komplayens-nazorat tizimi tarkiban va mazmunan korrupsiya va monopoliyaga qarshi komplayensdan kengroq bo'lib, tijorat banklarining xalqaro to'lov tizimlariga ulanganligi, risk va tartibga solish jihatidan ahamiyatini hisobga olib, samarali komplayensni boshqarish tizimini shakllantirish dolzarb ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida direktorlar (kuzatuv) kengashi pirovardida iste'molchilar huquqlarini himoya qilish bo'yicha qonunlar va qoidalarga muvofiqligini ta'minlaydigan komplayensni boshqarish tizimini ishlab chiqish va boshqarish uchun javobgardir. Bank muassasasida komplayensni boshqarish tizimining muvaffaqiyati ma'lum darajada uning kengashi va yuqori menejment tomonidan amalga oshirilgan harakatlarga asoslanadi.

Globalashuv va transchegaraviy kapital oqimining tezlashishi xalqaro miqyosda tobora kuchayib borayotgan uyushgan jinoyatchilikning avj olishiga sharoit yaratdi. Noqonuniy ravishda jinoiy guruhlar tomonidan qo'lga kiritilgan kapital tashkilotchilarni shaxsiy boyitish, shuningdek, ular faoliyatining eng xavfli bo'lgan terrorizm jamiyati faoliyatining turli yo'nalishlarini ta'minlash uchun ajratilgan. Shu bilan birga, jahon hamjamiyatining jinoyatchilarga qarshi kurash choralari noqonuniy daromadlardan foydalanish imkoniyatlarini keskin cheklaydi.

Tashkilotlar, korxonalar, muassasalar, ularning huquqiy shakllaridan qat'i nazar, bank muassasalarida shartnoma asosida tegishli hisob varaqlarda o'z bo'sh pul mablag'larini saqlaydi. Agar jinoiy daromadlar asosiy jinoiyatni sodir etish natijasida (masalan, firibgarlik) yuridik shaxsning bankdagi hisob varag'ida bo'lsa yoki qonuniy faoliyatdan olingan daromad niqobi ostida hisob raqamiga kirgan bo'lsa, pul naqdsiz to'lov bilan rasmiylashtiriladi. Bir yoki bir nechta banklar bilan qobiqli kompaniya nomidan jinoiy faoliyat jarayonida qonun chiqaruvchi bank hisob varag'i (hisob-kitob, joriy, valyuta, kredit), hisob-kitob va kassa xizmatlari shartnomasini tuzadi. Kompaniya Bank-Mijoz elektron tizimi orqali bank bilan xizmat shartnomasini tuzishi mumkin. Buning uchun elektron kalit kompaniyaga uzatilib, real vaqt rejimida kompaniya hisob raqamlariga uzoqdan kirishni ta'minlaydi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Bank tizimi orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirish kategoriyasi mazmunini yetakchi olimlar va soha mutaxassislari talqinida bir nechta guruhga birlashtirish mumkin. Xususan, A. Bekryashev, "Xufyona iqtisodiyotning tuzilishida quyidagi asosiy yo'nalish yoki bloklarni ajratish mumkin. Yalpi ichki mahsulotni ishlab chiqarishga real hissa qo'shadigan ishlab chiqarish sektori (noqonuniy iqtisodiyot):

- a) noqonuniy ravishda, masalan, litsenziyasiz yoki maxsus ruxsatnomasiz amalga oshirilgan yuridik faoliyat; huquqiy iqtisodiyotda yashirin ishlab chiqarish;
- b) noqonuniy ish bilan ta'minlash;
- d) qonun bilan taqiqlangan iqtisodiy faoliyat.

Xufyona iqtisodiyotning qayta taqsimlanadigan sektoriga turli xil iqtisodiy jinoyatlar kiradi", deb yozadi ^[1]. Ye.V. Zolotarev, "Hozirgi vaqtda pul yuvish faoliyati jinoiy sxemalarning doimiy ravishda murakkablashishi, noqonuniy operatsiyalarning tezlashishi va tranzit bank hisob varaqlaridan foydalanish zarurati bilan tavsiflanadi", deya ta'riflagan ^[2].

O'zbekiston iqtisodiyotida xufyona iqtisodiyotning YAIM ulushi to'g'risidagi ma'lumotlar turlicha bo'lishiga qaramay uning darajasi iqtisodiyot va sanoat vaziri Botir Xo'jayev ta'kidlaganidek, "bugungi kunda O'zbekistonning xufiyona iqtisodiyot darajasi taxminan 45-46 foizni tashkil etmoqda" ^[3], degan fikrlari haqiqatga mos keladi. Chunki keyingi paytlarda respublikamizda valyuta siyosatini liberallashtirish va daromad solig'idagi o'zgarishlar xufyona iqtisodiyot darajasining sezilarli pasayishiga olib keldi.

O'zbekistonlik iqtisodchi olimlardan Dilorom Ortiqovanning "Iqtisodiy xavfsizlik" nomli o'quv qo'llanmasida mamlakat iqtisodiy xavfsizligi masalalari, unga bo'ladigan tahdidlar, uning ko'rsatkichlari, mezonlari va quyi chegaraviy miqdorlari to'g'risida ma'lumot beriladi.

Unda globalashuv jarayonlarining mamlakatlar iqtisodiy xavfsizligiga ta'siri, iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashda regional tashkilotlarning o'rni va roli, terrorizm, xufiyona iqtisodiyot, korrupsiya va ularning iqtisodiy xavfsizlikka ta'siri masalalariga alohida o'rin berilgan.

Lekin mamlakatimizda jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish bo'yicha alohida o'quv adabiyotlar yo'q. Bu yo'nalishda faqat ayrim ilmiy maqolalarnigina uchratish mumkin. Shu muno-

sabat bilan ushbu maqolada jinoiy yo'l orqali olingan daromadlarni legallashtirishning turli usul va uslublari tadqiq etilib, ularni legallashtirishning turli sxemalari o'rganildi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqolaning metodologiyasini deduksiya, abstraksiya, tasniflash, umumlashtirish, qiyosiy, nazariy talqin va tahliliy uslublarni tashkil etib, ulardan foydalanish va bibliografik o'rganish natijasida hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash hamda ularga ta'sir etuvchi omillar va zarurati aniqlangan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Jinoiy yo'l orqali olingan daromadlarni legallashtirishning usul va uslublari muntazam takomillashib bormoqda. Ularning huquqni muhofaza qiluvchi organlar tomonidan aniqlanishi tobora kuchaymoqda. Oddiy sxemalar o'rnini yanada murakkabroq ko'p pog'onali sxemalar egallab, huquqni muhofaza qiluvchi organlar tomonidan jinoiy moliya oqimlarini aniqlash juda mushkul bo'lib qolmoqda. Bir qator ekspertlar ularni tuzish bo'yicha izchil qadamlardan tarkib topgan muayyan umumiy bazaviy tamoyillarni qayd etmoqda.

Pul mablag'larini "yuvish" bo'yicha jinoiy sxemalar tashkil etiladigan eng keng tarqalgan modellardan biri uch fazali model bo'lib, u 1-rasmda keltirilgan. Modelga ko'ra, jinoiy daromadlarni legallashtirish quyidagi uchta fazalardan tarkib topgan: taqsimlash (placement), bo'linish (layering) va integratsiya (integration). Sxemaga qarab mazkur bosqichlar kombinatsiyalanishi, bir-birining ustiga qo'yilishi, dispersiyalanishi mumkin.

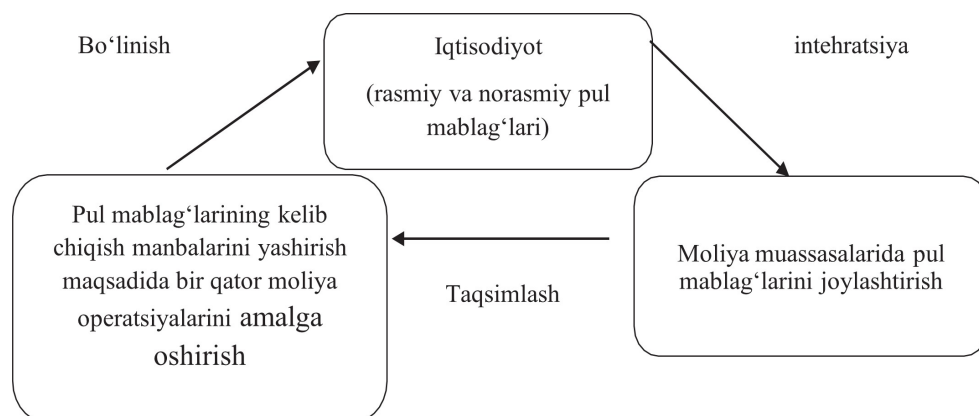
Taqsimlash (placement) – bank muassasalari yoki fond bozori dastaklarida naqd pullarni uchinchi shaxs hisob raqamiga jismoniy o'tkazishni o'zida namoyon etadi. Mazkur faza pul mablag'lari naqd shaklining naqdsiz shakli (naqdsizlanishi)ga harakatlanishi bilan tasniflanadi. Naqd pullarning kelib tushadigan hisob raqam egalari ko'pincha talabalar, ijtimoiy himoyalangan fuqarolar toifasi hamda muayyan turar joyga ega bo'lmagan shaxslar hisoblanadi.

Naqd shakldagi yirik pul mablag'larini taqsimlash bosqichi pul mablag'larini "yuvish" jarayonida huquqni muhofaza qiluvchi organlar uchun eng shaffof va aniqlash oson bo'lgan bosqich hisoblanadi. Jinoiy yo'l orqali mutaxassislari talqinida bir nechta guruhga birlashtirish mumkin. Xususan, A. Bekryashev, "Xufyona iqtisodiyotning tuzilishida quyidagi asosiy yo'nalish yoki bloklarni ajratish mumkin. Yalpi ichki mahsulotni ishlab chiqarishga real hissa qo'shadigan ishlab chiqarish sektori (noqonuniy iqtisodiyot):

- noqonuniy ravishda, masalan, litsenziyasiz yoki maxsus ruxsatnomasiz amalga oshirilgan yuridik faoliyat; huquqiy iqtisodiyotda yashirin ishlab chiqarish;
- noqonuniy ish bilan ta'minlash;
- qonun bilan taqiqlangan iqtisodiy faoliyat.

Xufyona iqtisodiyotning qayta taqsimlanadigan sektoriga turli xil iqtisodiy jinoyatlar kiradi", deb yozadi ^[1]. Ye.V. Zolotarev, "Hozirgi vaqtda pul yuvish faoliyati jinoiy sxemalarning doimiy ravishda murakkablashishi, noqonuniy operatsiyalarning tezlashishi va tranzit bank hisob varaqlaridan foydalanish zarurati bilan tavsiflanadi", deya ta'riflagan ^[2].

O'zbekiston iqtisodiyotida xufyona iqtisodiyotning YAIM ulushi to'g'risidagi ma'lumotlar turlicha bo'lishiga qaramay uning darajasi iqtisodiyot va sanoat vaziri Botir Xo'jayev ta'kidlaganidek, "bugungi kunda O'zbekistonning xufyona iqtisodiyot darajasi taxminan 45-46 foizni tashkil etmoqda" ^[3], degan fikrlari haqiqatga mos keladi. Chunki keyingi paytlarda respublikamizda valyuta siyosatini liberallashtirish va daromad solig'idagi o'zgarishlar xufyona iqtisodiyot darajasining sezilarli pasayishiga olib keldi.

1-rasm: Pul mablag'larini "yuvish" bo'yicha uch fazali model ^[1]

O'zbekistonlik iqtisodchi olimlardan Dilorom Ortiqovanning "Iqtisodiy xavfsizlik" nomli o'quv qo'llanmasida mamlakat iqtisodiy xavfsizligi masalalari, unga bo'ladigan tahdidlar, uning olingan pul mablag'lari ko'pincha aynan mana shu bosqichda aniqlanadi (1-rasmga qarang).

Bo'linish (layering) noqonuniy yo'l bilan olingan daromadlarning kelib chiqish manbalarini yashirish maqsadida bir qator chalkash moliyaviy tranzaksiyalarni olib borish orqali ushbu daromadlarni ularning manbalaridan ajratishni o'zida namoyon etadi. Mazkur bosqichda huquqbuzarlar tomonidan ko'pincha bank to'lov hujjatlari va boshqa qimmatli qog'ozlar xarid qilinadi. Agar huquqni muhofaza qiluvchi organlar tomonidan mazkur operatsiyalar aniqlanmagan bo'lsa, unda jinoyatchilarning keyingi bosqichdagi qidiruvi o'ta murakkab bo'ladi.

Integratsiya (integration) – legallashtirishning yakuniy bosqichi bo'lib, u jinoiy shaxslar o'z xo'jalik faoliyatida foydalanishni rejalashtirgan jinoiy yo'l orqali olingan sarmoyalarga qonuniy maqom berishga qaratilgan. Mazkur bosqichda pul mablag'lari, odatda, yuqori rentabelli tadbirkorlik faoliyati sohalariga qo'yiladi. Shunday qilib, pul mablag'larini yuvish uchinchi fazasidan keyin jinoiy yo'l orqali olingan pul mablag'lari go'yo kelib chiqishi qonuniy bo'lgan iqtisodiyotga qayta yuboriladi. Barcha legallashtirish bosqichlari yakuniga ko'ra, jinoiy sxemalar elementlari va iteratsiyalarni aniqlash faqatgina huquqni muhofaza qiluvchi organlarida mavjud bo'lgan jinoyat doirasida norasmiy xabar beruvchilar tarmog'i yordami- dagina amalga oshirilishi mumkin.

Egasi qimmatli qog'ozlarni xarid qilish uchun brokerga topshiriq beradi. Fond bozorining o'zgaruvchan konyunkturasini hisobga olgan holda broker bankda aksiya va obligatsiyalarni xarid qilish maqsadida naqd pullarni olish bilan bog'liq ko'plab operatsiyalarni amalga oshirish iqtisodiy maqsadga muvofiqligi haqida shubha tug'dirmaydi.

Mazkur holatda noqonuniy harakatlarning o'ziga xos jihatlaridan quyidagilar hisoblanadi: qimmatli qog'ozlar bilan bog'liq operatsiyadan maksimal foyda olishda mijozlarning manfaatdor emasligi hamda pul mablag'lar aylanmasi davrining qisqaligi.

Shunday qilib, "daromadlarni legallashtirish" (yuvish) atamasining kelib chiqish tarixi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar mazkur hodisaning iqtisodiy va yuridik mohiyati to'g'risida nazariy-amaliy tasavvurini chuqurlashtirish hamda tadqiqotning tushunchalar apparatini shakllantirish va chegaralarni qo'yishga imkon bergan.

Bundan tashqari, jinoiy sxemalarni shakllantirishning funksional modellarini o'rganish mavjud aloqalarni daromadlarni legallashtirish (yuvish) bilan bog'liq iqtisodiy munosabatlarning yig'indisi sifatida mavhumlashtirishga imkon beradi.

XULOSA

Keltirilgan jarayonlarning mohiyatini tushunishga asoslangan jinoiy sxemalarning tahlili kredit tashkilotlarning har biri ushbu sxemalarni amalga oshirishda muhim amaliy rolini belgilab beradi. Ko'rib chiqilayotgan jarayonning ajralmas subyekti sifatida namoyon bo'lgan bankka asoslangan umumtarkibiy bazis va jinoiy-qidiruv aloqalarni tuzish borasidagi o'xshash mantig'i ham jinoiy yo'l orqali olingan daromadlarni legallashtirish (yuvish) va terrorizmni moliyalashtirishga qarshi kurashish tizimini, ham PYU/TMQK maqsadlarida kredit tashkilotlarini alohida nazorat qilish mexanizmlarini takomillashtirish usullarini ishlab chiqishga imkon beradi.

Shu bilan birga, ushbu usullarni ishlab chiqish jarayonida shuni e'tiborga olish kerakki, jinoiy sxemalar ham tobora murakkablashib bormoqda. Qonunga zid faoliyat bilan shug'ullanuvchi subyekt inson ekanligini hisobga olib, birinchi navbatda, jinoyatchilar faoliyatini belgilab beruvchi motiv va omillarning iqtisodiy mohiyatini tadqiq etish asosida chora-tadbirlar ko'rish maqsadga muvofiqdir.

Manba va adabiyotlar:

1. Бекряшев А. Теневая экономика и экономическая преступность [Электронный ресурс] / А.К. Бекряшев, И.П. Белозеров, Н.С.Бекряшева. – Режим доступа: <http://newasp.omskreg.ru/bekryash/>.
2. Золотарев Е.В. Совершенствование системы противодействия легализации преступных доходов и механизмов контроля в кредитных организациях. Автореф. дисс к.э.н. – Москва, 2014.
3. O'zbekistonning xufiyona iqtisodiyot darajasi oshkor etildi. kun.uz
4. Ortiqova D. Iqtisodiy xavfsizlik. – T.: 2010. O'quv qo'llanma.
5. O'zbekiston Respublikasining "Jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirish, terrorizmni moliyalashtirish va ommaviy qirg'in qurolini tarqatishni moliyalashtirishga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonuni. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 15-yanvardagi O'RQ-516-sonli Qonuni tahririda – Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 16.01.2019-y., 03/19/516/2484-son.
6. Tijorat banklarida jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirish va terrorizmni moliyalashtirishga qarshi kurashish bo'yicha ichki nazorat qoidolari // "O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami". – 2017-y. 29-may. – 21-son. – 401-modda.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.